



**Fundusze Europejskie**

# **Między gminą a powiatem o przyczynach i skutkach problemów pieczy zastępczej**

**Model współpracy na przykładzie powiatu wałeckiego  
[województwo zachodniopomorskie]**

Zielona Góra 24 IV 2026r.





## Fundusze Europejskie



Fundusze Europejskie



Rzeczpospolita  
Polska

Dofinansowane przez  
Unię Europejską





## Dziecko, czyli kto?...



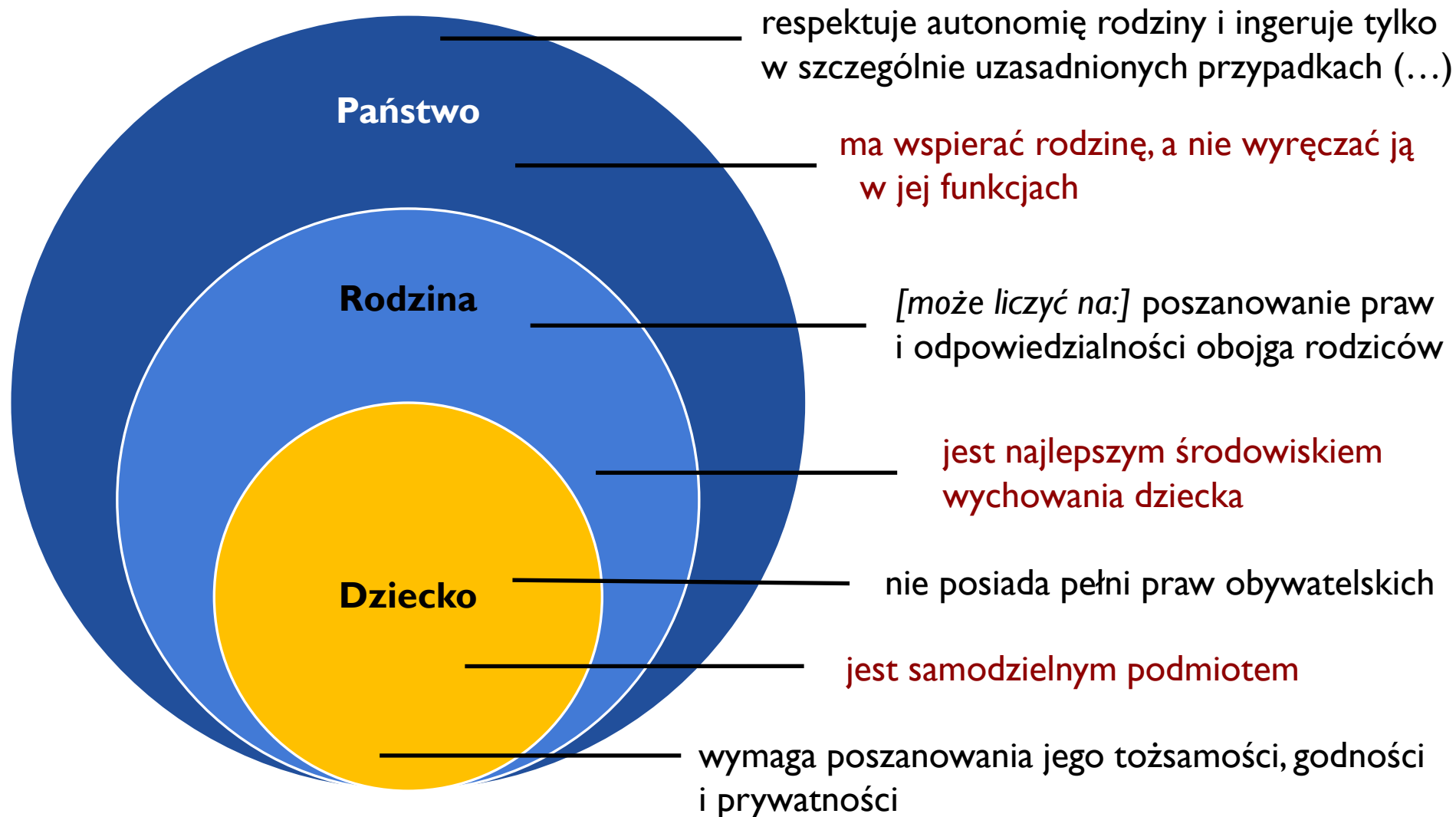
## Dziecko, czyli kto?...

- **Słownik języka polskiego PWN:**  
„dziecko - med., psychol. człowiek w pierwszym okresie postnatalnego rozwoju osobniczego (ontogeneza), od chwili urodzenia do zakończenia procesu wzrastania.”
- **Janusz Korczak:**
  - „Czym jest dziecko? Czym jest bodaj tylko fizycznie? Jest ustrojem rosnącym.”
  - „Nie ma dzieci są ludzie.”
  - „Jeśli umiecie diagnozować radość dziecka i jej natężenie, musicie dostrzec, że najwyższą jest radość pokonanej trudności, osiągniętego celu, odkrytej tajemnicy. Radość tryumfu i szczęście samodzielności, opanowania, władania.”
- **Michel Quoist:**  
„Dzieci bardziej niż inni potrzebują mieć zupełną pewność, że są kochane przez tych, którzy mówią, że je kochają.”

## Dziecko (dobro dziecka) w prawie polskim

- Konwencja o Prawach Dziecka, art. 1. (→Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka, 6 I 2000r.):  
„[dzieckiem jest ...] każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka, uzyska ono wcześniej pełnoletność”
- Konstytucja RP, art. 72.:  
Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, preambuła:  
„Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami – uchwała się, co następuje: (...)”

## Dziecko (dobro dziecka) w prawie polskim



## Dziecko (dobro dziecka) w prawie polskim

Dziecko, według prawa polskiego, z racji niedojrzałości fizycznej, emocjonalnej, społecznej, nie może posiadać pełni praw obywatelskich, a jego potrzeby i głos – są wyrażane przez prawnego opiekuna.

Opiekun prawny dziecka ma obowiązek:

- wypełniać władzę rodzicielską (odpowiedzialność prawna)
- zapewniać mu materialną i psychiczną opiekę.

Obowiązek i prawo do opieki nad dzieckiem, w pierwszej kolejności, należy do rodziców biologicznych.

W sytuacji braku możliwości pełnienia opieki lub świadomego zrzeczenia się jej przez rodziców biologicznych, sąd rodzinny przenosi to prawo na inne osoby: rodzinę zastępczą (spokrewnioną lub niespokrewnioną) lub adopcyjną.

W przypadku braku możliwości adopcji oraz zapewnienia pieczy w rodzinnych formach, opiekunem prawnym dziecka staje się państwo, a sąd wyznacza, w jego zastępstwie, do tej roli – najczęściej osobę kierującą placówką opiekuńczo-wychowawczą.

## Geneza systemu pieczy zastępczej w Polsce

### Problem społeczny sierot biologicznych i społecznych w okresie powojennym

- Wg spisu powszechnego z 1945r., w Polsce żyło 1,5 mln sierot, co stanowiło 22% całego młodego pokolenia
- Bardzo częste po wojnie zjawisko oddawania dzieci do domów dziecka z powodu biedy (zagrożenie życia i zdrowia dzieci)

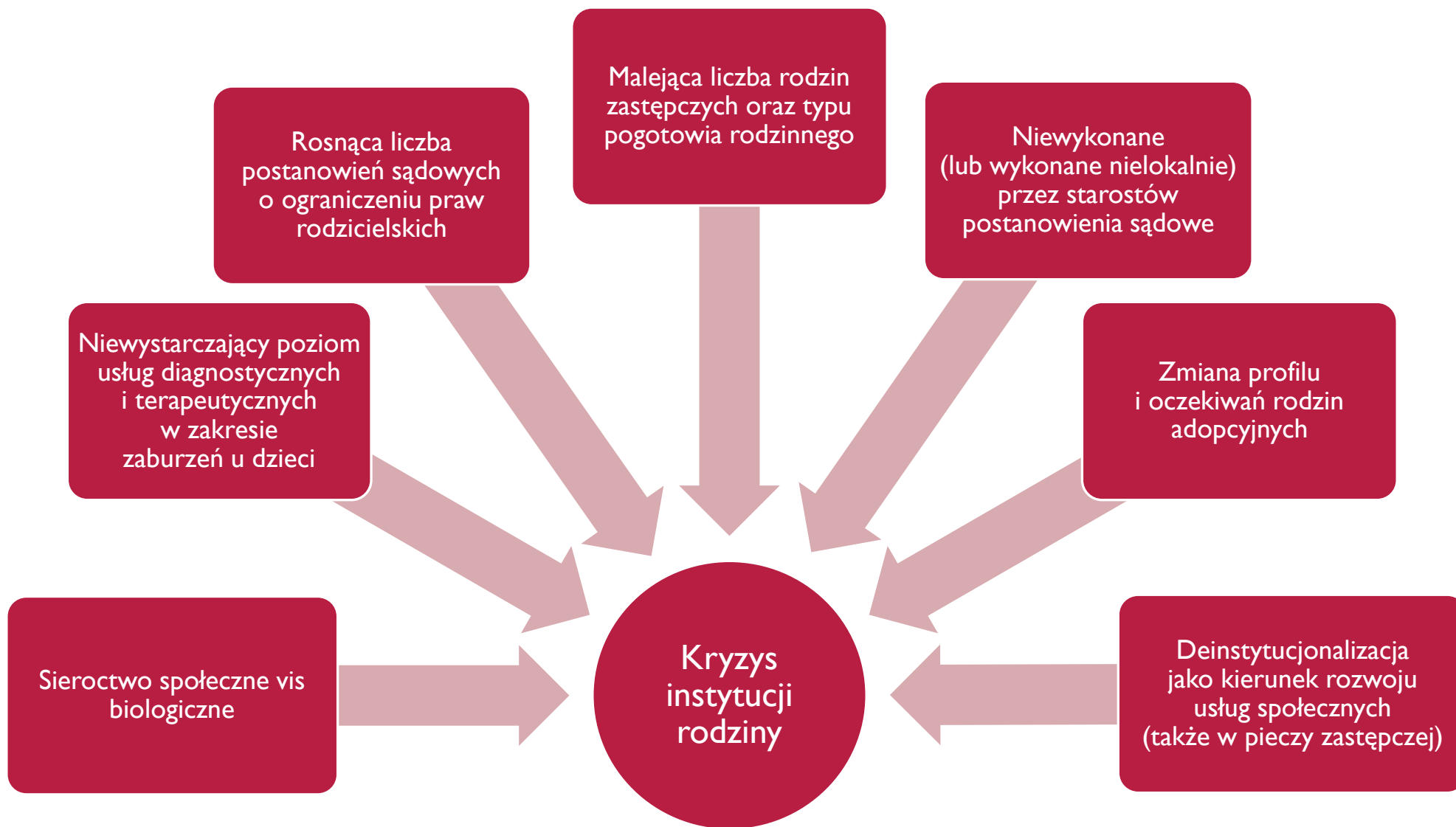
### Rozwój form instytucjonalnych wg wzorców ZSRR

- Do końca lat 80., system funkcjonował w oparciu o wzorce pedagogiczne Antoniego Makarenki
- Lata 40. do 60.: 403 zakłady tzw. opieki całkowitej
- W latach 70.: 374–381 domów dziecka
- W latach 80.: 342 domy dziecka, a do 1990 ich liczba zmalała do 289

### Efekty zmian prawnych z 2012 r. (aktualny stan systemu)

- Liczba dzieci, w 2024 r., w p. zastępczej: 77730 (71812 w 2022), w tym:
- Liczba dzieci w PO-W: 17561 (16572 w 2022)
- Liczba PO-W: 1339 (1307 w 2022)
- Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej: 60169 (56240 w 2022)
- Liczba rodzin zastęp.: 36767 (35439 w 2022)
- Liczba rodzinnych DD: 917 (781 w 2022)

## Aktualne wyzwania systemu pieczy zastępczej



## Charakterystyka pieczy zastępczej w powiecie wałęckim

Liczba gmin: 5

Liczba ludności powiatu: 53 039

Liczba dzieci w systemie pieczy zastępczej: 133

Organizatorem pieczy zastępczej w powiecie jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

- Liczba koordynatorów pieczy – 1
- Liczba innych pracowników systemu pieczy zastępczej – 2
- Liczba postanowień sądowych o zabezpieczeniu dzieci [w tym niewykonanych]:
  - 2021 – 16 [1]
  - 2022 – 17 [2]
- Liczba rodzin zastępczych – 42
  - Liczba dzieci w rodzinach zastępczych – 76
- Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych – 1 (placówka typu rodzinnego)
  - Liczba dzieci w placówce – 8

Dzieci zabezpieczone w pieczy zastępczej poza powiatem oraz województwem (49):

- Liczba dzieci w rodzinach zastępczych – 14
- Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych – 35

## **Punkt zwrotny: w poszukiwaniu nowego modelu**

ROPS zidentyfikował następujące przesłanki dla poszukiwań nowego podejścia:

- Nieskuteczne, wielokrotne próby pozyskania rodzin zastępczych przez powiat
- Niewykonane postanowienia sądowe
- Zalecenia pokontrolne Wojewody (kary za umieszczanie dzieci poza powiatem)
- Konieczność zabezpieczenia dzieci – na terenie powiatu wałęckiego
- Determinacja powiatu w kierunku tworzenia dwóch placówek O-W w powiecie

Zaproponowano powiatowi nowe podejście oparte o:

- Potencjał współpracy lokalnej (samorządów, POA i innych podmiotów)
- Zaangażowanie samorządów trzech poziomów (360°) [trzy filary]
- Przyjęcie paradygmatu deinstytucjonalizacji, jako bezwzględnej zasady rozwijania systemu pieczy zastępczej w powiecie

## Trzy filary sieciowego modelu pieczy zastępczej



### GMINA

- Rekomendowanie jednej rodziny do roli Rodzinnego Domu Dziecka
- Przekazanie nieruchomości
- Wzmożenie pracy z rodzinami biolog.
- Korzyści gminy:
  - Utrzymanie liczby mieszkańców
  - Zmniejszenie partycypacji w kosztach pieczy zastępczej



### POWIAT

- Skoordynowanie działań wszystkich gmin oraz regionu
- Przygotowanie rodzin (pozyskanych przez gminy) do roli RDD
- Opracowanie projektu → FEPZ 2021-2027
- Korzyści powiatu:
  - Powiększenie zasobów pieczy
  - DI w pieczy
  - Niższe koszty koordynacji pieczy



### WOJEWÓDZTWO

- Zabezpieczenie w FEPZ 2021-2027 środków na rozwój pieczy zastępczej (PZ)
- Uruchomienie systemu diagnozy i terapii dzieci z pieczy (90% - FAS)
- Objęcie powiatu doradztwem tematycznym oraz szkoleniami
- Korzyści regionu:
  - Unikalna wiedza o wdrażaniu modelu
  - Kapitał relacji

## Przewidywane koszty i korzyści wdrożenia modelu

- Koszty związane z przygotowaniem infrastruktury (pozyskanie nieruchomości, adaptacja i wyposażenie na potrzeby RDD). Źródłem finansowania będzie projekt FEPZ 2021-2027; szacuje się obecnie: 5 RDD x 400 tyś zł = 2 000 000 zł (w ramach cross-financing EFS)
- Koszty związane z przygotowaniem rodzin do prowadzenia RDD. Źródłem finansowania są środki z budżetu państwa, w dyspozycji Publicznego Ośrodka Adopcyjnego. 5 RDD (10 os.) x 3 000 zł = 30 000 zł. Szkolenia doskonalące natomiast, zostaną przeprowadzone w ramach projektu szkoleniowego ROPS, ze środków FEPZ 2021-2027. Przewidywany koszt: 10 osób x 5 000 zł = 50 000 zł (np. Trening Zastępowania Agresji, Mediacje Rodzinne itp.).
- Koszty utrzymania RDD w powiecie wałęckim (8 dzieci), w ujęciu rocznym.
  - Wynagrodzenie 5-u osób prowadzących RDD – 4 100 zł x 12 m-cy x 5 os. = 246 000 zł
  - Koszty utrzymania 40. dzieci (5RDD x 8 dz.) – 1 361 zł x 12 m-cy x 40 dz. = 653 280 zł
  - Inne koszty (np. wypoczynek) – 40 dz. x 12 m-cy x 200 zł = 96 000 zł
  - Łączne koszty RDD: **995 280,00 zł/rok**
  - Dziecko w RDD/m-c: **2 073,50 zł**

Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w PO-W w Polsce to około **5 500 zł**

Koszt umieszczenia 40-orga dzieci w różnych PO-W w Polsce to ok. **2 640 000 zł/rok.**

Roczna, finansowa korzyść na zadaniu zrealizowanym w formule RDD: **1 644 720 zł**

## Perspektywa Starosty Powiatu Wałęckiego

„Od początku 2021 r., wspólnie z ROPS oraz z gminami powiatu, spotykaliśmy się w celu wypracowania nowego podejścia do kwestii rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej. Ostatecznie, Rada Powiatu, uchwałą nr XXIX/206/2021, przyjęła program działań na rzecz rozwoju pieczy zastępczej w powiecie wałęckim na lata 2022-2024.

W programie pojawiły się działania, o jakich wspólnie dyskutowaliśmy. Chodzi o kooperację lokalnych podmiotów oraz samorządów trzech szczebli – dotąd nie angażowanych w zadania pieczy zastępczej. Wszystko po to, by zaradzić kurczeniu się tego systemu w powiecie (i regionie).

Zorganizowana została kampania społeczna „Rodzic na zastępstwo”, odbyły się spotkania z burmistrzami miast z terenu powiatu, propagowano rodzicielstwo zastępcze w lokalnych mediach, poprzez rozmieszczenie na terenie powiatu bilbordów zachęcających do zostania rodzicem zastępczym, nawiązano współpracę z kościołami – wszystko w celu pozyskania rodzin.

Dzięki temu, tylko w okresie 2021-2022, w powiecie utworzono 10 nowych rodzin zastępczych i 1 rodzinny dom dziecka (zgodnie z nurtem deinstytucjonalizacji).

Ze względu na zarzuty służb kontrolnych co do liczby dzieci poza powiatem i regionem, szczególnie dzieci starszych, nadal mierzymy się z potrzebą utworzenia placówki, ale też przygotowujemy się do wykorzystania środków z FEPZ 2021-2027 na rozwój pieczy rodzinnej.”

[Bogdan Wankiewicz, Starosta]

### Wnioski ze współpracy ROPS z gminami i powiatem nad przygotowaniem modelu:

- Wyzwania społeczne są często nie do rozwiązania przez pojedynczy samorząd.
- Kooperacja samorządów przynosi zawsze wartość dodaną (efekt synergii).
- Samorząd musi poczuć interes (ekonomiczny, społeczny), by aktywnie włączyć się w rozwiązanie problemu (wyzwania) nie należącego do zadań ustawowych.
- Gmina powinna każdego roku otrzymywać plan finansowy z powiatu (podobnie jak plan spłaty kredytu z banku), pokazujący koszty ponoszone w danym roku, jak też symulację kosztów pobytu każdego dziecka w pieczy – do 18 r.ż.
- Przy braku rodzin do roli rodzin zastępczych – zawodowych czy niezawodowych, warto rozważyć uruchamianie Rodzinnych Domów Dziecka, jednak przy zachowaniu zasady, że liczba dzieci nie przekracza 8-oro (zawyżenie standardu ustawowego).
- Rodzinne Domy Dziecka działają w nieadekwatnych do odpowiedzialności – formach prawnych (umowa o prowadzenie RDD, warunki przyjmowania dzieci, obowiązki sądowe wobec rodziców biologicznych, techniczne, organizacyjne itp.).
- RDD wymagają odpowiednich warunków bytowych (nieruchomość, wyposażenie i otoczeniem plac zabaw) oraz wsparcia diagnostyczno-terapeutycznego.

Aby wypracowany model miał szanse powodzenia i wdrożenia w powiecie, muszą istnieć w nim następujące warunki:

- Kultura współpracy samorządów (gmin i powiatu)
- Otwartość na współpracę z samorządem województwa
- Gotowość do przygotowania i wdrożenia projektu – z dofinansowaniem FEPZ
- Gotowość PCPR do pracy w innym, bardziej wymagającym standardzie (przygotowanie planów finansowania dzieci w pieczy dla gmin; przejęcie niektórych zadań RDD – przez koordynatora pieczy, zapewnianie rodzinom Superwizji, pomocy prawnej przy rozwiązywaniu problemów dzieci i in.)
- Pozyskanie nieruchomości – z zasobów gmin lub Skarbu Państwa
- Przyjęcie paradygmatu deinstytucjonalizacji – w projektowaniu inżynierii lokalnego systemu pieczy zastępczej

### Akty prawne:

1. Ustawa z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U.2023.1426 t.j.)
2. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 2022.2094 t.j.)
3. Ustawa z dn. 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U.2017.922 z t.j.)
4. Konwencja o Prawach Dziecka z dn. 20 listopada 1989 r. (Dz.U.2013.677 ze zm.)

### Artykuły:

1. M. Brenk; System opieki społecznej w okresie Polski Ludowej (lata 1944–1989). Zarys problematyki, Wydział Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu, DOI: 10.14746/bhw.2017.37.6
2. J. Domańska; Przemiany organizacyjne domów dziecka w latach 1945-1989, Zeszyty Naukowe Marynarki Wojennej, Rok XLX nr 3 (178) 2009
3. R. Doniec; Oblicza dzieciństwa w domu polskim lat powojennych na przykładzie wspomnień, [https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89192/PDF/17\\_Doniec\\_Renata\\_Dziecinstwo\\_w\\_domu\\_polskim\\_lat\\_powojennych.pdf](https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89192/PDF/17_Doniec_Renata_Dziecinstwo_w_domu_polskim_lat_powojennych.pdf)

### Materiały sprawozdawcze i statystyczne:

1. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/pieczka-zastepcza-w-2022-roku,1,7.html>
2. Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań (...) Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (...) za okres od 2022-07-01 do 2022-12-31
3. [file:///C:/Users/dewuj/Downloads/Raport-FDI\\_-Koszt-utraconego-potencjalu.-Ekonomiczna-analiza-systemu-pieczy-zastepczej.pdf](file:///C:/Users/dewuj/Downloads/Raport-FDI_-Koszt-utraconego-potencjalu.-Ekonomiczna-analiza-systemu-pieczy-zastepczej.pdf)

Wszystkim dorosłym, kształtującym świat Dzieci, odpowiadającym prawnie i moralnie za ich bezpieczeństwo, za spokojny rozwój i przyszłe, dorosłe życie, pozostawiam do przemyślenia kilka myśli, które – niech będą inspiracją – jak z okrucichów niczego zbudować dobry Dom i jak zapisać choćby jedno wspomnienia Dzieciństwa, o którym nawet się nie wie, że jest...



**Janusz Korczak:**

- ❖ Dziecko ma prawo być sobą.  
Ma prawo do popełniania błędów.  
Ma prawo do posiadania własnego zdania.  
Ma prawo do szacunku. Nie ma dzieci – są ludzie.

**Anna Kamieńska:**

- ❖ Dzieciństwo jest dobre dlatego, że każdy dzień zaczyna życie na nowo, bez ciężaru dnia wczorajszego.

**Christian Morgenstern:**

- ❖ Dom – to nie miejsce, gdzie mieszkasz, ale miejsce, gdzie cię rozumieją.



**Fundusze Europejskie**

**Dziękuję za uwagę  
Dorota Rybarska – Jarosz  
Ekspert ds. włączenia społecznego  
w projekcie Laboratorium Aktywnej Spójności  
Stowarzyszenie CAL**



Fundusze  
Europejskie



Rzeczpospolita  
Polska

Dofinansowane przez  
Unię Europejską

